

Розділ ІV. ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО, ТРУДОВОГО, ЕКОЛОГІЧНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

УДК 343.234:366-05

**О.М. Лемешко
Б.В. Стрілець**

ЗМІНИ ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГУМАНІЗАЦІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проаналізовані зміни до Кримінального кодексу України, внесені Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності" від 15 листопада 2011 р. з точки зору їх обґрунтованості та доцільності. Робиться висновок про те, що не в усіх змінених статтях кодексу можна побачити прояви гуманізації. Наголошується на доцільності внесення відповідних змін в контексті цього закону до санкцій статей Розділу VI Кримінального кодексу України "Злочини проти власності".

Ключові слова: кримінальна відповідальність, злочини у сфері господарської діяльності, гуманізація відповідальності, декриміналізація.

Проанализированы изменения в Уголовный кодекс Украины, которые внесены Законом Украины "О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно гуманизации уголовной ответственности за преступления в сфере хозяйственной деятельности" от 15 ноября 2011 г. с точки зрения их обоснованности и целесообразности. Делается вывод о том, что не во всех измененных статьях кодекса можно увидеть проявления гуманизации. Подчеркивается целесообразность внесения соответствующих изменений в контексте этого закона в санкции статей раздела VI Уголовного кодекса Украины "Преступления против собственности".

Ключевые слова: уголовная ответственность, преступления в сфере хозяйственной деятельности, гуманизация ответственности, декриминализация.

The article deals with relevance and expediency of the amendments to the Criminal Code of Ukraine made by the Act of Ukraine "Amendments to some legislative acts of Ukraine, concerning humanization of criminal responsibility for crimes in the sphere of economic activity" of November 15, 2011. It is emphasised that within this Act it would be appropriate to revise the penalties provided by the articles of Chapter VII "Crimes against property" of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: *criminal liability, economic crime, humanization of responsibility, decriminalization.*

Важливим завданням для України як держави з перехідною трансформаційною економікою є вироблення ефективної системи протидії злочинам у сфері господарської діяльності. Значна кількість скоєних злочинів обумовлює необхідність новітніх підходів держави в протидії такому явищу. Суттєвою особливістю кримінально-правових норм про злочини у сфері господарської діяльності є їх нерозривний зв'язок з економічною політикою держави на певному етапі її існування. Швидким економічним розвитком України пояснюється підвищена мобільність цих правових норм та їх мінливість в порівнянні з іншими нормами.

Питання про необхідність масштабного законодавчого реформування кримінальної відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності періодично порушувалося вченими і практиками, зокрема зазначалося, що кримінальне законодавство України потребує гуманізації в частині встановлення санкцій за злочини у сфері господарської діяльності в наступних напрямках: пом'якшення санкцій, які передбачають покарання у вигляді позбавлення волі на тривалий строк та введення альтернативних видів покарання; застосування штрафів у вигляді додаткових покарань; надання санкціям статей розділу VII Кримінального кодексу України (далі – КК України) універсального вигляду відповідно до всіх категорій суб'єктів злочину тощо [1, с. 12]. Врешті 15 листопада 2011 р. був прийнятий, а 17 січня 2012 р. набув чинності Закон України N 4025-VI "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності" (далі – Закон про гуманізацію) [2]. Прийняття Закону про гуманізацію викликало численні дискусії у зв'язку із суперечливим механізмом його дії.

Вивченням загальних питань гуманізації в кримінальному праві займалися Тютюгін В., Шаповалова О., Грек Б., Грек Т., Книженко О., Острогляд В., Попович В., Дацюк В. та ін., а дослідженням законодавчих змін щодо гуманізації злочинів у сфері господарської діяльності – Пономаренко Ю., Киричко В., Берзін П., Демський Е., Топорецька З., Шолудько Б., Гордієнко В., Данилевська Ю. та ін. В науковій літературі відсутні комплексні праці про зміни до КК України в контексті гуманізації злочинів у сфері господарської діяльності. Тому метою цієї статті є аналіз змін, запропонованих Законом про гуманізацію до КК України з точки зору їх обґрунтованості та доцільності.

Законом про гуманізацію передбачені зміни до Кримінально-процесуального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та КК України. В КК України зміни стосуються гуманізації

злочинів у сфері господарської діяльності та декриміналізації певної їх частини. З. Топорецька зазначає, що назва Закону не повною мірою відображає його зміст, оскільки ним передбачена не лише гуманізація покарань, але й декриміналізація значної кількості злочинів у сфері господарської діяльності (та переведення їх у розряд адміністративних правопорушень) та внесення змін в кримінальний процес [3], а також пом'якшення покарань за злочини у сфері службової діяльності, зміни в Митному кодексі України тощо. Проте, на нашу думку, більш слушною є позиція російського вченого В. Додонова, який зазначає, що декриміналізація діянь, в яких законодавець більше не вбачає достатнього ступеня суспільної небезпеки, є одним із напрямів гуманізації кримінального права [4, С. 16]. Тим більше, такої позиції дотримувався законодавець ще до прийняття Закону про гуманізацію. Наприклад, Законом України від 15.04.2008 № 270-VI "Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності", крім пом'якшення покарань та внесення змін в кримінальний процес, було виключено з КК України ст. 188 ("Викрадення шляхом демонтажу та іншим засобом електричних мереж, кабельних ліній зв'язку та їх обладнання") та ч. 1 ст. 413 ("Втрата військового майна") [5].

У цьому контексті вважаємо за необхідне висвітлити поняття гуманізації та декриміналізації в кримінальному праві. Що стосується гуманізації, то слід вказати, що це поняття часто ототожнюють з принципом гуманізму, який є одним із основних принципів юридичної відповідальності, зокрема й кримінальної [6]. На думку російського вченого В. Мальцева, існує широке та вузьке значення принципу гуманізму. В широкому сенсі він пов'язаний із забезпеченням гуманістичних засад суспільства та держави, захистом прав та свобод людини і громадянина У вузькому сенсі принцип гуманізму пов'язаний із гуманним ставленням до потерпілої від злочину особи та до злочинця [7, С. 122]. Однак у більшості випадків вчені традиційно пов'язували принцип гуманізму саме із забезпеченням інтересів винного [8, С. 226]. У вітчизняній науці кримінального права навіть були пропозиції щодо законодавчого закріплення принципу гуманізму. Так, на думку О. Книженка, доцільно було б закріпити в розділі I КК України статтю наступного змісту: "Відповідно до принципу гуманізму, держава, залежно від обставин вчиненого та особи винного, застосовуючи заходи кримінально-правового впливу до особи, яка вчинила злочин, має на меті досягнення соціальної справедливості, не заподіюючи при цьому фізичних чи психічних страждань, приниження людської гідності" [8, С. 228]. Вважаємо, що така пропозиція навряд чи є доцільною, оскільки наведена норма фактично дублює положення ч. 2 і ч. 3 ст. 59 КК України (покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими,

так і іншими особами та не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність).

На нашу думку, слід розрізнити принцип гуманізму і гуманізацію. Гуманізація в кримінальному праві – це процес пом'якшення кримінальної відповідальності шляхом внесення змін, що впроваджують більш широке застосування покарань, альтернативних позбавленню волі, або пом'якшення покарань за вчинення певних злочинів. Як уже було зазначено, до одного з напрямків гуманізації слід відносити також і декриміналізацію.

Відповідно до кримінального законодавства застосування позбавлення волі має на меті досягнення декількох цілей, зокрема виправлення засудженого та запобігання вчиненню нових злочинів самим засудженим (ч. 2 ст. 50 КК України) [9]. Однак, як свідчить практика, саме в цьому аспекті ув'язнення не виконує свої завдання. Місця позбавлення волі, навпаки, створюють умови для подальшого залучення ув'язнених до злочинної діяльності, там встановлюються певні злочинні зв'язки. Більшість осіб, які перебували в місцях позбавлення волі, через деякий час повертаються на злочинний шлях, що не сприяє вирішенню проблеми з переповненістю таких місць і захисту суспільних відносин від злочинних посягань. Для України, яка займає двадцять шосте місце у світі за кількістю ув'язнених на 100 тис. населення (станом на 2008 р., згідно з даними Міжнародного центру з вивчення становища у в'язницях (www.prisonstudies.org) кількість ув'язнених становила 323 особи на 100 тис. населення, тоді як у розвинених країнах Євросоюзу – близько 100 осіб [10]) та розвивається в досить складних економічних умовах, поширення практики застосування альтернативних видів покарань є одним із найважливіших завдань. Враховуючи те, що в 2005 р. наша держава займала 12 місце в світі за кількістю ув'язнених на 100 тис. населення [11], вона рухається в цьому напрямку позитивно.

3. Топорещька вказує на такі аргументи на користь незастосування до осіб, які вчинили економічні злочини, позбавлення волі: економічні збитки, завдані державі, ув'язненим не компенсуються, оскільки він фізично позбавлений можливості заробити кошти та компенсувати збитки, перебуваючи у виправній установі; при перебуванні в ув'язненні протягом тривалого часу засуджені частково втрачають професійні навички; зростають видатки держави на утримання одного засудженого; зростають видатки держави та утримання закладів позбавлення волі; в засудженого втрачаються зв'язки з родиною, суспільством, натомість розвивається тюремна субкультура, яка в майбутньому може стати причиною рецидивної злочинності чи антисоціальної поведінки, формування у засудженого психічних відхилень; втрата здоров'я та розвиток інфекційних хвороб; проблеми з працевлаштуванням особи після її звільнення з місць позбавлення волі тощо [3].

Слід вказати, що й у сусідніх країнах існує тенденція до гуманізації злочинів у сфері господарської діяльності. В Росії аналогічні ініціативи

були внесені президентом Д. Медведєвим у три етапи: спочатку, в 2010 р. значно пом'якшили відповідальність за економічні злочини (розділ VII Кримінального кодексу Російської Федерації ("Злочини у сфері економіки") включає в себе 3 глави: злочини проти власності (глава 21), злочини в сфері економічної діяльності (глава 22), злочини проти інтересів служби в комерційних та інших організаціях (глава 23)), потім, в березні 2011 р., з 68 складів злочинів були виключені нижні межі терміну позбавлення волі, що дало можливість судам самим визначати мінімальну тривалість покарання за певне злочинне діяння, і, нарешті, нещодавно були внесені поправки, що передбачають закриття справ про економічні злочини, якщо правопорушник відшкодував заподіяну ним шкоду і виплатив п'ятикратний штраф [12].

Декриміналізація – це обґрунтоване виключення з кримінального закону діянь, що на цей час не становлять суспільної небезпеки і можуть бути переведені в адміністративні правопорушення, цивільні делікти або взагалі не розглядатись як правопорушення [13, 14].

Що стосується змін до Загальної частини КК України, то на нашу думку, однією із найбільш кардинальних змін в Загальній частині КК України є встановлення поділу тяжкості злочинів в залежності не лише від строку позбавлення волі, але й від розміру штрафу (стаття 12 КК України) [2]. Вищевказані новели Закону про гуманізацію викликають сумніви в їх доцільності. В основу попередньої класифікації злочинів було покладено вид та розмір покарання, які законодавець встановлює за той чи інший конкретний злочин. При цьому визначення покарань за злочини в законі має здійснюватись таким чином, щоб покарання відповідало суспільній небезпечності вчиненого злочину. Із цього випливає, що чим більш небезпечним є відповідний злочин, тим більш суворим має бути покарання за нього. Тому класифікація злочинів, тобто їх поділ на категорії, відображає не просто характер і розмір передбачених за них покарань, але й ступінь небезпечності самих злочинів. Статтею 51 КК України встановлено систему покарань. При цьому покарання вказані у цій статті починаючи з найменш суворого їх виду і закінчуючи найбільш суворим (яким є довічне позбавлення волі). Як вбачається із змісту цієї статті, саме штраф за чинним КК України є найменш суворим видом покарання. На цей час вважається, що штраф у будь-якому розмірі є покаранням більш легким, ніж, наприклад, арешт, обмеження волі чи тримання у дисциплінарному батальйоні для військовослужбовців. Але Законом про гуманізацію встановлюється штраф як єдине основне покарання за деякі злочини, які класифікуватимуться як "тяжкі" та "особливо тяжкі", що є суперечливим, нелогічним і несправедливим [15].

Зазнала значних змін і стаття 53 КК України (штраф). Зокрема, згідно ч. 2 зміненої статті, розмір штрафу визначається судом залежно від

тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану винного в межах від тридцяти до п'ятдесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян¹, якщо статтями Особливої частини цього Кодексу не передбачено вищого розміру штрафу² [2]. Вважаємо що таке збільшення було зумовлене необхідністю поповнення державної казни, а не задекларованою гуманізацією (мета Закону про гуманізацію - гуманізація існуючих у законодавстві України санкцій за скоєння злочинів у сфері економіки і господарської діяльності [16]), оскільки встановлені розміри штрафу зараз реально можуть бути сплачені досить невеликою кількістю громадян України. В цьому контексті також досить суперечливим з точки зору гуманізації видається положення абз. 2 і 3 частини 5 ст. 53, а саме: в разі несплати штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, призначеного як основне покарання, та відсутності підстав для розстрочки його виплати суд замінює несплачену суму штрафу покаранням у виді позбавлення волі із розрахунку один день позбавлення волі за вісім неоподатковуваних мінімумів доходів громадян у таких межах: 1) від одного до п'яти років позбавлення волі – у випадку призначення штрафу за вчинення злочину середньої тяжкості; 2) від п'яти до десяти років позбавлення волі – у випадку призначення штрафу за вчинення тяжкого злочину; 3) від десяти до дванадцяти років позбавлення волі – у випадку призначення штрафу за вчинення особливо тяжкого злочину. Якщо під час розрахунку строку позбавлення волі цей строк становить більше встановлених цією частиною статті меж, суд замінює покарання у виді штрафу покаранням у виді позбавлення волі на максимальний строк, передбачений для злочину відповідної тяжкості цією частиною статті [2]. Знову ж таки, враховуючи те, що встановлені розміри штрафів можуть бути сплачені мізерною кількістю громадян України, це може не призвести до зменшення випадків застосування покарання у вигляді позбавлення волі за злочини у сфері господарської діяльності замість їх зменшення.

Відповідно до частини другої статті 53 КК України, за вчинення злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, розмір штрафу, що

¹ Згідно з положеннями п. 5 підрозділу 1 Перехідних положень Податкового кодексу України, якщо норми інших законів містять посилання на неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то для цілей їх застосування використовується сума в розмірі 17 гривень (крім норм адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації злочинів або правопорушень), тобто максимальний розмір штрафу встановлено в розмірі 850000 грн.

² До прийняття Закону про гуманізацію максимальна межа становила 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, за винятком статей особливої частини - наприклад, зайняття гральним бізнесом, – до 50 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

призначається судом, не може бути меншим за розмір майнової шкоди, завданої злочином, або отриманого внаслідок вчинення злочину доходу, незалежно від граничного розміру штрафу, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу [9]. Суд, встановивши, що такий злочин вчинено у співучасті і роль виконавця (співвиконавця), підбурювача або пособника в його вчиненні є незначною, може (не зобов'язаний, а має право [17]) призначити таким особам покарання у виді штрафу в розмірі, передбаченому санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу, без урахування розміру майнової шкоди, завданої злочином, або отриманого внаслідок вчинення злочину доходу [9]. В цьому випадку слід зазначити, що Кримінальний кодекс не може бути засобом відшкодування шкоди, заподіяної злочином. Цілі кримінального законодавства визначені, зокрема, в статтях 1 та 50 КК України. Відшкодування шкоди, завданої злочином, регулюється положеннями Кримінального процесуального кодексу України (а у випадку, якщо потерпіла особа не використала цю можливість, то вона має право пред'явити позов про відшкодування шкоди в порядку цивільного законодавства). У зв'язку з включенням цих положень в КК України, суди повинні будуть приймати рішення й про відшкодування шкоди, завданої злочином, і про сплату відповідного розміру штрафу. У випадку ж коли шкода від злочину у сфері господарської діяльності буде заподіяна не державі, а фізичним та юридичним особам, це значно утруднюватиме відшкодування шкоди винною особою. Крім того, слід звернути увагу на те, що суду в таких випадках надається право виходу за верхню межу санкції статті. Таким чином, законодавець сформулював нову підставу для призначення покарання вище цієї межі, що навряд чи можливо назвати гуманізацією [15]. Крім цього, на думку Ю. Пономаренка, ч. 2 ст. 53 КК України може тлумачитись як така, що допускає можливість необмеженого виходу за верхню межу санкції навіть і в тих випадках, коли розмір майнової шкоди, завданої злочином, або розмір отриманого внаслідок вчинення злочину незаконного доходу не перевищують максимального розміру штрафу, передбаченого в санкції [18, С. 23]. Штраф починає виконувати функцію конфіскації при вилученні коштів, отриманих злочинним шляхом. За скоєння корисливих злочинів для виконання цієї функції в системі покарань передбачено такий вид покарання як конфіскація майна. За своїм змістом і сутністю штраф і конфіскація частини майна в певних випадках є одним і тим же обмеженням прав засудженого [19], наприклад це впливає зі змісту статей 212 і 212-1 КК України (призначається штраф з конфіскацією майна). В судовій практиці траплялися випадки призначення штрафу в сумі 33431231 гривні (щоправда, потім цей штраф був поглинутий обмеженням волі за ст. 70 КК України) [20]. Слід взяти до уваги й те, що відповідно до ч.4 ст. 53 КК

України з урахуванням майнового стану особи суд може призначити штраф із розстрочкою виплати певними частинами строком до одного року [9]. До прийняття Закону про гуманізацію розстрочка могла бути застосована строком до трьох років. Як бачимо, не в усіх змінених статтях КК України можна побачити прояви гуманізації.

Найбільш важливими змінами в Особливій частині КК України є декриміналізація ряду статей розділу VII КК України. Виключені статті 202, 203, 207, 208, 214, 215, 217, 218, 220, 221, 223, 225, 226, 228, 234, 235. За вчинення вищеназваних діянь Законом встановлюється адміністративна відповідальність у вигляді накладення штрафів [2]. Деякі діяння з вказаних ще мають високу суспільну небезпечність. На думку Е. Демського, скасування кримінальної відповідальності за ухилення від повернення виручки в іноземній валюті (ст.207 КК України), незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків (ст.208 КК України), незаконні дії щодо приватизаційних паперів (ст.234 КК), недотримання особою обов'язкових умов щодо приватизації державного, комунального майна або підприємств та їх подальшого використання (ст.235 КК) складають певну таємну корупційну схему, створюють штучне уникнення кримінальної відповідальності за ці злочини [21].

Хотілося б звернути увагу на непослідовність законодавця в питаннях гуманізації кримінального законодавства у сфері охорони господарських відносин. Так, законодавець у 2011 р. вніс зміни до статті 222 ("Шахрайство з фінансовими ресурсами"), якими навпаки, розширив сферу дії цієї норми. Так, Законом України від 22 вересня 2011 р. "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг" спеціальний суб'єкт злочину, передбаченого чинною статтею 222 КК України замінений на загального [22]. Головним науково-експертним управлінням Апарату Верховної Ради України було зазначено, що само по собі подання фізичною особою, яка не є суб'єктом господарювання, до відповідних органів державної влади чи фінансових установ завідомо неправдиво інформації не досягає рівня суспільної небезпечності, а отже не може визнаватися злочином [23].

Тепер безпосередньо простежимо, в чому ж виразилася гуманізація. Законом про гуманізацію змінено статтю 201 КК України ("Контрабанда"), а саме виключено з диспозиції норми, описаної у ч. 1 ст. 201 КК України такий предмет контрабанди, як товари (у тому числі стратегічно важливі сировинні товари та історичні цінності), внаслідок чого кримінальна відповідальність за контрабанду наступатиме лише за незаконне переміщення через митний кордон України предметів, що вилучені з цивільного обігу (тобто культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мистивської зброї та бо-

йових припасів до неї), а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації), незалежно від їх вартості [2]. І це при тому, що в 2011 р. найбільш поширені предмети правопорушення серед промислових груп товарів призначення – обладнання (59 випадків на 133 млн. гривень), серед продовольчих – тютюнові вироби (1,6 тис. випадків на 2,3 млн. гривень). Популярними були також лікарські препарати і товари медичного призначення – порушено 18 справ на 63 млн. гривень (статистика Державної митної служби України, що стосується як адміністративних правопорушень, так і кримінальних справ) [24]. Взагалі, за неофіційною статистикою, 80 % товарів широкого вжитку надходять до України за тінвовими схемами контрабандним шляхом [25]. Як бачимо, декриміналізовано найбільш поширені прояви контрабанди. Погоджуємося з Ю. Данилевською, що розглядати Закон про гуманізацію як акт гуманізації кримінальної відповідальності за контрабанду було б передчасним, оскільки разом з частковою декриміналізацією було посилено кримінальну відповідальність за вчинення контрабанди службовою особою з використанням службового становища (наразі це кваліфікований склад контрабанди, передбачений ч. 2 ст. 201 КК України) [26].

Законом про гуманізацію внесено також зміни до статей 200, 203-1, 203-2, 204, 205, 209, 209-1, 212, 212-1, 213, 216, 219, 222, 222-1, 223-1, 223-2, 224, 227, 229, 231, 232, 232-1, 232-2, 233 розділу VII КК України, а також до статей 364¹, 365¹, 365², 368³, 368⁴ розділу XVII КК України. В цих статтях змінені санкції, а саме заміна всіх інших основних видів покарань (крім позбавлення волі – у ч. 2 та 3 статті 206 та громадських робіт – у ч.1 ст. 213) штрафом (від до 500 до 50000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) [2]. Така заміна є не досить обґрунтованою, оскільки більшість вказаних статей КК України, окрім позбавлення волі, передбачали альтернативні види основного покарання (штраф, громадські роботи, виправні роботи та обмеження волі). Суд, зараз поставлений в певні рамки, тобто призначатися може лише певний розмір штрафу, а замінити його можливо лише громадськими або виправними роботами (якщо розмір штрафу не перевищує 3000 н. м. д. г.), а враховуючи досить великі розміри штрафів, згідно з положеннями статті 53 КК України, як уже зазначалося, суд замінює несплачену суму штрафу покаранням у виді позбавлення волі. Тому виникає сумнів в доцільності відмови в низці вищезазначених статей КК України від позбавлення волі, враховуючи те, що встановлені розміри штрафів здебільшого просто неможливо буде сплатити винною особою, оскільки в разі неможливості сплатити штраф суд все рівно замінить його позбавленням волі. Як зазначають В. Попович та В. Дацюк, "такий механізм порушує принципи соціальної справедливості та рівності громадян перед законом незалежно від їхнього майнового стану чи інших характеристик. Адже той, хто привласнив багато суспільної власності і

кому є з чого сплатити штраф – сидіти не буде. Натомість той, хто накопичив небагато цінностей, спожив їх і відповідної суми для сплати штрафу, і відшкодування привласненого не має – відправляється до в'язниці" [27]. А. Васильєв та О. Пироженко звертають увагу на практику неоднакового застосування норм КК України після законодавчих змін 2011 р. за діяння, що містять тотожні склади злочинів (ст. 212 КК України) та вчинені за схожих умов, що свідчить про відсутність єдиного підходу до застосування відповідних норм і є прямим порушенням принципу рівності осіб перед законом [28, С. 78].

Законом про гуманізацію за вчинення злочину, передбаченого статтею 200 КК України (незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнаннями для їх виготовлення), як уже було зазначено, пропонується встановити єдиний вид покарання – штраф. Внаслідок подібних законодавчих змін відбудеться пом'якшення відповідальності за ці злочини, незважаючи на важливість об'єкта його вчинення. Адже злочини, передбачені статтею 200 КК України, зазвичай вчиняються з метою створення знарядь, що використовуються для вчинення злочинів проти власності. До того ж за таких радикальних змін у видах та розмірах покарання, територія України (порівняно із санкціями інших країн) стає більш привабливою для вчинення в межах її юрисдикції іноземцями та особами без громадянства суспільно небезпечних діянь, передбачених статтею 200 КК України [29].

Дещо нелогічним виглядає внесення змін до статей 203-1 та 213 КК України із одночасним вилученням із цього кодексу статті 202 "Порушення порядку зайняття господарською діяльністю та діяльністю з надання фінансових послуг", яка, по суті, є загальною щодо статті 213. Аналогічне зауваження стосується змін до статті 203-2 КК України "Зайняття гральним бізнесом" та виключення статті 203 вказаного Кодексу, відповідно до якої кримінально-карним визнавалося зайняття забороненими видами господарської діяльності (при цьому слід зважати і на те, що статистика свідчить про наявність досить значної кількості злочинів, передбачених цією статтею). Як зазначалося у висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України, декриміналізація загальної норми, як правило, має провадитися одночасно з декриміналізацією відповідних спеціальних норм, тим більше у сфері господарської діяльності, де досить важко встановити, який вид незаконної господарської діяльності є більш, а який – менш суспільно небезпечним (наприклад, зайняття гральним бізнесом чи виготовлення забороненої відеопродукції) [15].

Аналіз змін до Загальної частини КК України показує, що положення, передбачені в статтях 12 та 53 КК вносять суттєві корективи до тих підходів, які існували в законодавстві та в практиці призначення покарання. В контексті змін до Загальної частини КК України, нелогічним і

недоцільним виглядає встановлення штрафу за злочини, які є тяжкими та особливо тяжкими (згідно з оновленою ст. 12 КК України), заважаючи на те, що штраф у системі покарань, згідно з положеннями ст. 51 КК України є найменш суворим покаранням. Також, враховуючи те, що встановлені надзвичайно великі розміри штрафів можуть бути сплачені мізерною кількістю громадян України, це може спричинити збільшення випадків застосування покарання у вигляді позбавлення волі за злочини у сфері господарської діяльності замість їх зменшення.

Найбільш важливими змінами в Особливій частині КК України є декриміналізація ряду статей розділу VII КК України. Не в усіх змінених статтях цього розділу можна побачити прояви гуманізації. Встановлення величезних розмірів штрафів у розділах VII та XVII КК України викликає певну непропорційність розмірів цього виду покарання відносно до інших розділів кодексу, оскільки санкції в останніх залишилися такими ж. Тому, на нашу думку, доцільно було б в контексті Закону про гуманізацію внести відповідні зміни до санкцій статей Розділу VI КК України "Злочини проти власності" (а саме стосовно тих складів злочинів, які не є насильницькими), зважаючи на їхню поширеність.

Використана література:

1. Шаповалова О.А. Гуманізація кримінального покарання за злочини у сфері господарської діяльності // Адвокат. - 2006. - № 6 - С. 10-12.
2. Закон України від 15 листопада 2011 року N 4025-VI "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності". [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T114025.html.
3. Топорецька З. Щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://old.epravda.com.ua/press/2011/10/6/300857/view_print/
4. Додонов В. Н. Сравнительное уголовное право. Общая часть. Монография / В. Н. Додонов / Под общ. и науч. ред. С. П. Шербы - М.: Юрлитинформ, 2009. - 448 с.
5. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: Закон України від 15 квітня 2008 р. № 270-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2008. - № 24. - Ст. 236.
6. Максимюк О.Д. Гуманізм як складова принципу невідворотності юридичної відповідальності [Електронний ресурс] / О.Д. Максимюк // Держава і право. - 2010. - Випуск № 47. - Режим доступу до журн: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/dip/2010_47/1-11.pdf.
7. Мальцев В.В. Принципы уголовного права и уголовного законодательства: система, содержание и нормативное выражение // Правоведение. - 2003 - № 1. - С. 110-127.

8. Книженко О.О. Процес гуманізації кримінальної відповідальності в Україні [Електронний ресурс] / О.О. Книженко // Форум права. Електронне наукове фахове видання. - 2008. - № 1. - С. 225-228]. - Режим доступу до журн: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08koovvu.pdf>.

9. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року N 2341-III [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

10. World prison population list (eighth edition). Roy Walmsley. [Електронний ресурс]. - Режим доступу http://www.prisonstudies.org/info/downloads/wpp1-8th_41.pdf.

11. World prison population list (sixth edition). Roy Walmsley. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.prisonstudies.org/info/downloads/world-prison-population-list-2005.pdf>.

12. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 N 63-ФЗ. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ukrf.narod.ru/>.

13. Галочка Г.В. Декриміналізація "товарної" контрабанди – одне з основних завдань реформування діяльності Митної служби України [Електронний ресурс] / Г.В. Галочка // Митна безпека. - 2010. - №2. Серія "Право". - Режим доступу до журн: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mbez/pravo/2010_2/Galochka.pdf.

14. Пономаренко Ю.А. Способи декриміналізації злочинів. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.crime.direx.org/e-library/articles/ponomarenko_7_ukr.htm.

15. Висновок на проект Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності)" (реєстраційний № 9221 від 27.09.2011) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=41271.

16. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності)" (реєстраційний № 9221 від 27.09.2011). [Електронний ресурс] - Режим доступу <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=41271&pf35401=201143>.

17. Інформаційний лист ВССУ з розгляду цивільних та кримінальних справ щодо змін, внесених до деяких законодавчих актів України у зв'язку з гуманізацією відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності від 02.03.2012 р. (з додатком) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/2012_rik.html

18. Пономаренко Ю.А. Штраф як вид покарання у кримінальному праві України (за результатами реформи 2011 р.): Науковий нарис. //X.: Право, 2012. - 80 с.

19. Шолудько Б.А. Штраф у законі про гуманізацію відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності [Електронний ресурс] / Б.А. Шолудько. - Режим доступу: http://foliant.in.ua/pravovoy-komentarij_id_15.html

20. Вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області у справі № 1-10/12 від 21.09.2012 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28243081>.

21. Демський Е.Ф. Гуманізація відповідальності та механізми її реалізації: матеріальні та процесуальні засади [Електронний ресурс] / Е.Ф. Демський // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 1(II). – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vznu/Jur/2012_1_2/077-80.pdf.

22. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг" від 22.09.2011, N 3795-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3795-17>

23. Висновок на Пропозиції Президента України до Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг" (реєстр. № 7351 від 29.07.2011 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=38992.

24. Калетнік Ігор: Контрабанди в Україні стало менше. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://customs.uz.ua/news/ihor-kajjetnik-kontrabandyv-ukrajini-stalo-menshe>.

25. Кальман О. Що протиставити злочинності? [Електронний ресурс] / О. Кальман // "Дзеркало тижня". – №8, 07 березня 2009 р. – Режим доступу: http://dt.ua/LAW/scho_protistaviti_zlochinnosti-56326.html

26. Данилевська Ю.О. Кримінальна відповідальність за контрабанду крізь призму законодавчих змін [Електронний ресурс] / Ю.О. Данилевська // Часопис Академії адвокатури України – №14 (1'2012). – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/ChaaU/2012-1/12dyopzz.pdf>.

27. Попович В.М., Дацюк В.Б. Гуманізація кримінального законодавства України: проблеми, виклики та загрози [Електронний ресурс] / В.М. Попович, В.Б. Дацюк // Держава і право. – 2012. – Випуск №56. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/dip/2012_56/01_076.pdf

28. Васильєв А.А., Пироженко О.С. Про деякі проблеми застосування кримінального покарання у виді штрафу: аналіз законодавчих новел / А.А. Васильєв, О.С. Пироженко // Вісник Вищої ради юстиції. – 2013. – № 1 (13) – С. 74-83.

29. Зауваження до проекту Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності та службової діяльності)" (реєстраційний № 9221 від 27.09.2011). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=41271.

УДК 351.76

**ПОНЯТТЯ ПРОСТУПКУ
В.Г. Гриценко У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Стаття присвячена дослідженню проблеми визначення терміну "проступок у сфері господарювання" у законодавстві України. Розглянуто співвідношення понять "господарювання" та "господарська діяльність".